

La segona mort de Gabriel Ferrater

El poeta i filòleg
Joan Ferraté, germà
del també poeta i filòleg
Gabriel Ferrater,
morí a Barcelona el 13
de gener, als 78 anys.
Entre el 1954 i el 1985
va viure a Cuba
i el Canadà.
Els seus estudis d'Eliot,
March, Riba i Carner van
causar gran impacte.
També va excel·lir
en la traducció i en la
provocació intel·lectual.
Marmessor
de Gabriel Ferrater,
va contribuir a divulgar
la seva obra pòstuma.

Amb la desaparició de Joan Ferraté (Reus, 1924 – Barcelona, 2003) s'ha produït la segona mort de Gabriel Ferrater (Reus, 1922 – Sant Cugat del Vallès, 1972), el seu germà. I no sols perquè Joan Ferraté, marmessor de l'obra de Gabriel Ferrater, fos la persona que havia ordenat i divulgat els darrers anys l'obra pòstuma i dispersa del germà. Gabriel i Joan eren de la mateixa corda i, en un cert sentit, es podria dir, si més no com a joc erudit, van ser autors d'una única obra, d'una obra diversa si es vol, amb resolucions formals ben separades, sobretot les poètiques, però feta per una sola mà, o si més no per un sol cervell. Això es pot dir a causa de la gran quantitat de punts en comú que compartien.

El poeta, lingüista, traductor, crític d'art i literatura i professor universitari Gabriel Ferrater, i el poeta, traductor, crític literari i professor universitari Joan Ferraté, tot i les seves personalitats, carreres, recepcions i projeccions diverses, tot i oferir biografies ben marcades i en gran part separades, són, intel·lectualment parlant, dos tarannàs pastats, i van estimar i estudiar, en gran part, els mateixos autors, en especial entre els catalans.

Es pot parlar –algun dia es farà a fons– del cas, excepcional, dels germans Ferrater-Ferraté. I, en gran part, del mateix cas, i per això es poden posar en un únic sac sense perjudici de la personalitat de cada germà, un dels quals, Gabriel, va catalanitzar el cognom –de Ferraté a Ferrater– i l'altre no ho va fer perquè sabia que la catalanització portava no a Ferrater, sinó a

Ferreter, i no volia deixar en evidència l'admirat germà.

Gabriel podia ser obert, seductor, bevedor, comprensiu, faldiller i sentimental, i tenir el do de l'entregent, i Joan, més tancat, solitari, recargolat, repatani i propens a la rebequeria. Però això queda per al record dels amics i per als amics de la xafarderia i de la mitificació –ben comprensibles i inevitables, d'altra banda–, tot i que són factors que s'han de valorar de manera positiva perquè contribueixen a popularitzar i mantenir vius el nom dels escriptors i, per tant, formen part, amb la cara ben alta, de la història literària.

La primera qualitat que agermana intel·lectualment els dos germans biològics és la seva independència. Cap dels dos no va fer una carrera acadèmica o oficial catalana plena i estable, segurament per culpa de la Guerra Civil i de la voluntat de no quedar-se tancat a l'Espanya franquista.

Això va ser especialment important per a Joan Ferraté, que els darrers anys de la seva vida, jubilat d'universitats estrangeres, va poder parlar amb completa llibertat del gremi i dels productes del gremi, cosa que no poden fer els funcionaris, interins o enquistats, de les universitats catalanes, ni tampoc els que volen fer carrera de premi en premi, de subvenció en subvenció, de jurat en jurat, de llagoteria en llagoteria, de despatx en despatx.

Aquesta llibertat va incidir en la cristallització de dues característiques bàsiques de l'obra crítica dels dos germans. Per una banda, la lliure i sincera tria dels autors que estudiaven; per

Joan Ferraté (Reus, 1924 - Barcelona, 2003) va fer una carrera en gran part paral·lela a la del seu germà, Gabriel Ferrater. Compartien la mateixa passió per la literatura i la poesia i van coincidir, entre més coses, en l'entusiasme per Carles Riba, Josep Carner i Josep Pla.

l'altra, la correspondència entre el plaer de la lectura dels autors triats i l'encomanament d'aquest plaer al lector dels seus comentaris i estudis.

L'apassionament és un tret comú als dos germans i la forma que tenia Gabriel Ferrater de parlar de Víctor Català, o Joan Ferraté de March, i tots dos de Riba, Carner i Pla no és gaire habitual a casa nostra: cada cop ho ha estat menys, sense Pla, Fuster i Serrahima.

L'interès per la cultura universal, al preu de fer-se de manera desordenada i asistemàtica, com era d'esperar venint d'on venien, és un altre dels fets que justifiquen que parlem del cas dels germans Joan Ferraté i Gabriel Ferrater. Interès per la literatura en general, però accentuat en el camp de la filologia, pel que fa a Joan, i en el de la lingüística, pel que fa a Gabriel.

Les coincidències en el gust dels dos germans queden patents en les seves admiracions per Josep Carner i Josep Pla. I les coincidències en la tria d'un

gran mestre queden patents en l'opció per Carles Riba.

Riba va ser un exemple, per a tots dos. Per a Joan Ferraté, l'esforç per comprendre'l el va formar, al preu de deixar-se influir temporalment pel seu estil, cosa que va acabar salvant gràcies a la prosa de Joan Fuster. Altres ribians que no s'han adonat dels perills d'aquesta influència pateixen la manca de domini de la llengua i arriben a torçar l'expressivitat: o bé cauen en l'encotillament o bé estan plens de vacil·lacions i dubtes.

El Joan Fuster —un altre home independent i, per tant, fiable— amb qui va polemitzar Ferraté respecte d'Espriu —per què ens semblen ara tan allunyades aquelles polèmiques?— va ser triat com a model de prosa per Ferraté, i aquí hi ha un capítol interessant de la història de la prosa assagística catalana. Amb complet encert, va rebutjar l'admirat Pla com a mestre: massa color local, massa poesia, massa literatura. Si l'hagués triat, hauria caigut en el pastitx.

La prosa de Joan Fuster li va resoldre dues qüestions fonamentals. Per una banda, l'equilibri entre la llengua neutra i el to col·loquial, molt controlat. I per l'altra, la construcció de frases ben llargues però esponjosos i entenedores, la forma d'expressió que s'adeia més amb la seva manera d'encadenar les idees i parlar de literatura sense divorciar erudició i amenitat, rigor i passió.

Joan no era Gabriel i Gabriel no era Joan. Però van fer pinya sempre, i compartien complicitats. La desaparició de Joan Ferraté, és a dir, la mort definitiva dels germans Gabriel i Joan, ha de reobrir l'estudi del mite Ferrater, bo i completant-lo i replantejant-lo, si cal. S'ha de fer amb la incorporació, per una banda, de l'anàlisi de l'obra, recepció, mestratge i influència, pública i privada, literària i moral, de Joan Ferraté, i de l'altra, de l'anàlisi de les mútues i estables influències i complicitats entre els dos germans.

Lluís Bonada